

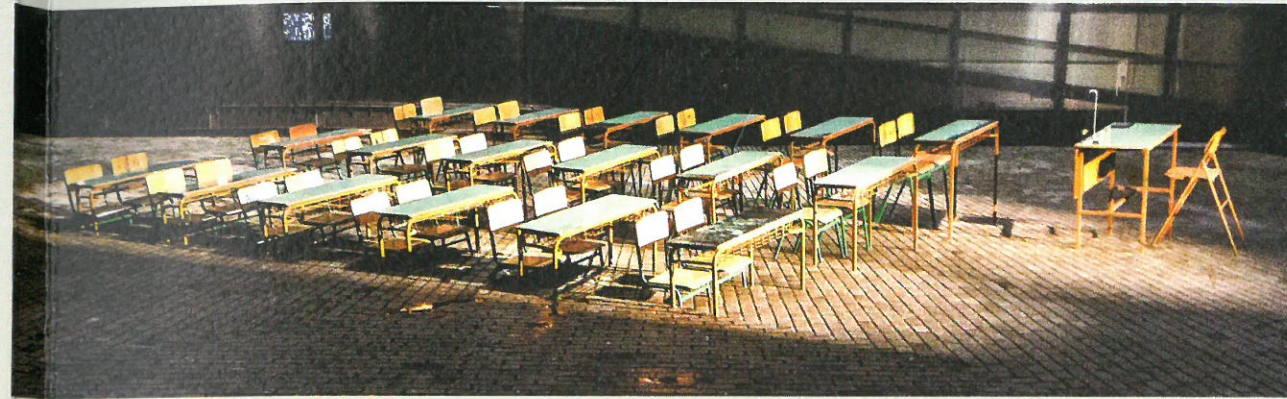
Σε απάντηση στην κρίση που βιώνει η κοινωνία μας και στον αντίποδα της σχολικής βίας και παραβατικότητας, του ανταγωνισμού και της σχολικής διαρροής είναι επιτακτική η ανάγκη για μια διαφορετική παιδαγωγική με κοινωνικο-πολιτικό εκπαιδευτικό όραμα, για ένα σχολείο ανοικτό και συνεργατικό, ένα σχολείο-κοινότητα όπου να αναπτύσσονται καθημερινά η ελευθερία, η δημοκρατία, η συνεργασία, η αλληλεγγύη, η ισότητα και ο σεβασμός στη διαφορετικότητα – όχι ως γνώση αλλά ως καθημερινό βίωμα, όπου οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναπτύσσονται ολόπλευρα για να γίνουν αυριανοί πολίτες με κριτική συνείδηση και χειραφέτηση. Η αδυναμία και το έλλειμμα των παραδοσιακών εκπαιδευτικών συστημάτων καταδεικνύουν αυτή την ανάγκη για μια διαφορετική παιδαγωγική, όπως είναι η παιδαγωγική του Célestin Freinet, η θεσμική και κριτική παιδαγωγική, με το σχολείο να αναπτύσσει πρωτίστως την αυτονομία και τη δημιουργικότητα, την ελεύθερη έκφραση και την επικοινωνία, τη συνεργασία και την κριτική σκέψη και χειραφέτηση των μαθητών και μαθητριών.

Τα 30 συνολικά κείμενα που συγκεντρώθηκαν σε αυτό το έργο αναδεικνύουν με επιστημονικό, ερευνητικό και πρακτικό λόγο, το ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο, τη φιλοσοφία και τις αρχές ενός ελεύθερου, ανοικτού και συνεργατικού σχολείου μέσα από την παιδαγωγική Freinet. Οι αναγνώστες θα γνωρίσουν μάλιστα τις ποικίλες δοκιμασμένες και επεξεργασμένες τεχνικές της εν λόγω παιδαγωγικής (Συμβούλια, Σχολικά έντυπα – εφημερίδες και μικρά βιβλία, Αλληλογραφία, Εργαστήρια τέχνης, Οπτικοακουστική παιδεία, Βιβλιοθήκες) όπως έχουν εφαρμοστεί και εφαρμόζονται σε σχολεία όλου του κόσμου με εξαιρετική επιτυχία καθώς και τις εμπειρίες – αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από την εφαρμογή τους στη χώρα μας. Η εξάπλωση του Δικτύου των σχολείων Freinet ανά τον κόσμο και την Ελλάδα αποτελεί την καλύτερη απόδειξη για τη διαχρονικότητα και την επικαιρότητα των προτάσεων. Το ανά χείρας βιβλίο μπορεί να βοηθήσει όλους εκείνους που ονειρεύονται μια καλύτερη παιδεία σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και όλους εκείνους που επιθυμούν να εργαστούν για τη δημιουργία ενός κινήματος στην εκπαίδευση με τις παραπάνω κοινωνικο-πολιτικές και παιδαγωγικές αναζητήσεις. Μια παιδεία που απαντά στις ανάγκες των καιρών και είναι σε θέση να προσφέρει την απόλαυση μιας δημιουργικής, ευχάριστης όσο και αποδοτικής εργασίας σε παιδιά και εκπαιδευτικούς.

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ

CÉLESTIN FREINET Θεσμική και κριτική παιδαγωγική

CÉLESTIN FREINET

Θεσμική και κριτική παιδαγωγική

Για ένα ελεύθερο, ανοικτό
και συνεργατικό σχολείο

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Σοφία Λάχλου
Χαράλαμπος Μπαλτάς
Δέσποινα Καρακατσάνη

ΟΙ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΩΝ
ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ

Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ CÉLESTIN FREINET

Δέσποινα ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ
Ιωάννης ΜΑΡΚΑΝΤΕΣ

Ο Célestin Freinet γεννήθηκε στο χωριό Gars στις γαλλικές Alpes-Maritimes, τον Οκτώβριο του 1896. Ως γόνος αγροτικής οικογένειας, ερχόταν σε άμεση επαφή με τις εργασίες και τα βιοτεχνικά επαγγέλματα της ζωής των χωρικών. Στο γεγονός αυτό οφείλονται και οι προσωπικές ψυχολογικές και κοινωνικές πεποιθήσεις του, η πίστη του και το ενδιαφέρον του στον αγροτικό κόσμο, αυτό των χωρικών και των βιοτεχνών¹. Το 1912 πετυχαίνει μέσα από έναν διαγωνισμό την εισαγωγή του στο Ινστιτούτο εκπαίδευσης των διδασκάλων (École Normale) στη Νίκαια. Σύντομα, ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, στον οποίο ο Freinet πολέμησε και τραυματίστηκε σοβαρά. Η εμπειρία αυτή του πολέμου επηρέασε καθοριστικά τη σκέψη του και του έδωσε το έναυσμα για μια επίμονη αναζήτηση επαγγελματικών, πολιτικών και πολιτιστικών εναλλακτικών λύσεων, προσανατολίζοντάς τον σε ένα επαγγελματικό και προσωπικό μέλλον ανεξαρτήτως νορμών. Επιπλέον, τον ενθάρρυνε στη δημιουργία ενός παιδαγωγικού οράματος, το οποίο διαπνεόταν από τις αξίες της ελευθερίας και της λαϊκής εκπαίδευσης. Παράλληλα, ο τραυματισμός που υπέστη στον πνεύμονα, κατά τη διάρκεια του πολέμου, δυσχέρανε την πρακτική της οργανωμένης τάξης που βασιζόταν στον λόγο του δασκάλου. Έτσι, ο Freinet προχώρησε στην αναζήτηση εναλλακτικών πρακτικών παιδαγωγικής². Εργάστηκε ως δάσκαλος στο σχολείο του μικρού επαρχιακού χωριού Bar-sur-le-Loup από το 1920 έως το 1928 με 35 μαθητές. Γνωρί-

¹ J. Houssaye (επιμ.), (2000), *Δεκαπέντε παιδαγωγοί: Σταθμοί στην ιστορία της παιδαγωγικής σκέψης* (μτφρ.) Δ. Καρακατσάνη. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 272.

² J. Houssaye, ό.π., σσ. 272-273.

ζοντας τις εμπειρίες της Νέας Αγωγής και της λαϊκής αγωγής, επισκέφτηκε τους παιδαγωγούς και τα ελευθεριακά σχολεία του Αμβούργου (1922) αλλά και τη νέα ΕΣΣΔ, ως προσκεκλημένος στο Πανρωσικό Συνδικάτο των Εργαζομένων στην Εκπαίδευση (1925). Εμπνεύστηκε από τους Παιδαγωγούς της Νέας Αγωγής, ιδιαίτερα από τους Ovide Decroly, Adolphe Ferrière, Maria Montessori και το Γερμανικό Σχολείο εργασίας³. Αργότερα αμφισβητεί συνολικά τη Νέα Αγωγή χαρακτηρίζοντάς την «αστική» και ιδιαίτερα τις προτάσεις που προέρχονταν από την Αμερική, συγκεκριμένα το Dalton plan και το σύστημα Winnetka ως αντιλήψεις που προωθούν έναν «παιδαγωγικό τείλορισμό»⁴. Από το 1928 έως το 1934 διδάσκει στο Δημοτικό Σχολείο του Saint-Paul-de-Vence. Η παιδαγωγική του Freinet επηρέασε πολλούς σύγχρονους του, δημιουργώντας ένα πολιτικο-παιδαγωγικό κίνημα, το οποίο από το 1932 εκφράστηκε με το περιοδικό *L'Éducateur Prolétarien* (Ο Προλεταριακός Εκπαιδευτής). Στο πλαίσιο αυτών των καινοτομιών οι τοπικές αρχές του Saint Paul αντιδρούν και μεταθέτουν τον Freinet σε άλλη περιφέρεια. Ο Παιδαγωγός συνταξιοδοτείται και το 1935 ιδρύει και διευθύνει ένα ανεξάρτητο επαρχιακό σχολείο στην πόλη Vence, το οποίο αποτελούσε χώρο επιμόνης καινοτόμων πρακτικών, όπως το πλάνο εβδομαδιαίας εργασίας, το συμβούλιο συνεργασίας, η εφημερίδα τοίχου, τα δελτία για αυτοδιόρθωση και η φυσική μέθοδος ανάγνωσης⁵. Η δουλειά του αναγνωρίζεται ιδιαίτερα κατά την περίοδο του Λαϊκού Μετώπου από εκπαιδευτικούς και στελέχη της Εκπαίδευσης.

Το 1940 συνελήφθη ως ύποπτος για το νέο καθεστώς, ενώ στη συνέχεια του επιβλήθηκε κατ'οίκον περιορισμός. Κατά τη διάρκεια της κράτησής του, έγραψε τα σημαντικότερα παιδαγωγικά του έργα, *L'Éducation du travail. L'expérience tâtonnée* και *Essai de psychologie sensible*. Σημαντική εξάπλωση του κινήματος Freinet σημειώνεται κατά την περίοδο της απελευθέρωσής του. Το 1947 ιδρύει το «Συνεργατικό Ινστιτούτο για το Μοντέρνο Σχολείο» (Institut Coopératif pour l'École Moderne - ICEM). Παρά την ευρεία διάδοση του κινήματος, το Κράτος και οι σύμβουλοί του δεν ενστερνίστηκαν τις ιδέες του Freinet. Την περίοδο της δεκαετίας του '50 το κίνημα Freinet εξαπλώθηκε στην Ευρώπη, καθώς και στη γαλλόφωνη Αφρική και Λατινική Αμερική. Η ανάγκη προσαρμογής της μεθόδου Freinet και εφαρμογής της σε μεγάλα αστικά κέντρα οδήγησε στην ίδρυση του Παρισινού Ινστιτούτου για το Μοντέρνο Σχολείο - IPEM το 1952.

³ L. Maury, (1998). *Freinet et la pédagogie*. Paris: PUF.

⁴ E. Chanel, (1973). *Textes clés de la pédagogie moderne*. Paris: Éditions du Centurion.

⁵ Στο ίδιο, σσ. 276-277.

Οι επιδράσεις και οι επιρροές του Freinet

Στην παιδαγωγική του Freinet, η ελευθερία εκτυλίσσεται και αποκτάται μέσα από τις αρχές (ανα)προσαρμογής του σχολείου, όπως ο σκοπός της αγωγής, η πειθαρχία και η εργασία. Οι αρχές αυτές συνιστούν μια φυσική έκφραση και αποτελούν συνισταμένη της λειτουργικής οργάνωσης της δραστηριότητας και της ζωής στη σχολική κοινότητα. Στη σφαίρα της εκπαιδευτικής πρακτικής, η παιδοκεντρικότητα και η ελευθερία είναι αξιακά ταυτόσημες έννοιες. Ο Freinet, στη λαϊκή του εκπαίδευση, χρησιμοποιώντας τον όρο *λαϊκός*, κάνει λόγο για μια παιδαγωγική προσανατολισμένη στα λαϊκά στρώματα. Ο εν λόγω όρος εκφράζει και ένα υπόρρητο νόημα, να αποκτήσει, δηλαδή, ο λαός τη λαϊκή εκπαίδευση ως υπέρτερο θεσμό της κοινωνίας, όπως συνέβαινε και παλαιότερα με κάθε κυρίαρχο κοινωνικό σύστημα που εγκαθιστούσε τον δικό του θεσμό εκπαίδευσης⁶. Τα άρθρα του Freinet στο *École émancipée*, το οποίο αποτελούσε παιδαγωγικό όργανο της Ομοσπονδίας της Εκπαίδευσης, διαπνέονταν από τον στοχασμό του σχετικά με τη νέα λαϊκή παιδαγωγική, τον ρόλο και τη συμβολή του σχολείου στην προετοιμασία μιας κοινωνικής επανάστασης. Στην ουσία πρόκειται για μια παιδαγωγική, η οποία μέσα από την πράξη προσλαμβάνει πολιτικές προεκτάσεις για το κοινωνικό πεδίο. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι η παιδαγωγική πρακτική του Freinet μπορεί να θεωρηθεί ως μια κοινωνιο-κεντρική προσέγγιση εφόσον στοχεύει στην επαναδόμηση της κοινωνίας, ενώ παράλληλα παραπέμπει και στην παιδοκεντρική προσέγγιση, καθώς τα ενδιαφέροντα και ο ψυχικός κόσμος του παιδιού αποτελούν πρώτιστο μέλημα της διδακτικής διεργασίας⁷.

Ο Freinet και η Νέα Αγωγή

Ο Freinet μπορούσε να θεωρητικοποιεί τα πράγματα με έναν πολιτικό τρόπο και προσπαθούσε να προσαρμόσει τις ιδέες της Νέας Αγωγής στην πραγματικότητα των λαϊκών σχολείων. Αναφέρεται στη λαϊκή Νέα Αγωγή, την οποία αντιπαραθέτει προς το καπιταλιστικό σχολείο. Επηρεασμένος από τις πολιτικές απόψεις των εργατικών κινημάτων σχετικά με το σχολείο προσπάθησε να προσεγγίσει τις ιδέες της Νέας Αγωγής μέσα από το πρίσμα των αναλύσεων του ταξικού σχολείου. Σκοπός του ήταν

⁶ C. Freinet (1977), *Το σχολείο του λαού*, (μτφρ.) Κ. Δεναξά-Βενιεράτου. Αθήνα: Οδυσσέας.

⁷ Η. Ματσαγγούρας, (2009), *Εισαγωγή στις επιστήμες της παιδαγωγικής: εναλλακτικές προσεγγίσεις, διδακτικές προεκτάσεις*. Αθήνα: Gutenberg.

να υιοθετηθεί παιδαγωγικές πρακτικές οι οποίες θα μπορούσαν να συμβάλουν στην απελευθέρωση των μαθητών και των δασκάλων του ταξικού σχολείου. Ενδιαφερόταν να τροποποιήσει τη σχέση των παιδιών με τη γνώση και με τον ενήλικα μέσω της προοδευτικής και ελεγχόμενης επεξεργασίας των τεχνικών που χρησιμοποιούσε μέσα στην τάξη. Σκοπός του ήταν η δημιουργία ενός παιδαγωγικού περιβάλλοντος το οποίο θα έθετε στη διάθεση του μαθητή κατάλληλα εργαλεία και συνθήκες σε συνδυασμό με μια κατάσταση αυτοδιοίκησης. Ήθελε να δημιουργήσει μια εκπαιδευτική κοινότητα η οποία θα επέτρεπε τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ ενηλίκων και παιδιών και θα συνέβαλλε στην τροποποίηση της ίδιας της γνώσης.

Η Νέα Αγωγή του Freinet οργανώνεται από τους δασκάλους, οι οποίοι εμπλέκονται σε κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες για χάρη των λαϊκών τάξεων επιδιώκοντας να απελευθερώσουν τους μαθητές τους από τη «δουλική παιδαγωγική ορθοδοξία». Εκμεταλλεύεται τις πιο μοντέρνες παιδαγωγικές αντιλήψεις και αναθέτει στους δασκάλους –σε μια ομάδα πρωτοπόρων– την ευθύνη να οργανώσουν διαφορετικά τη διδασκαλία. Αυτοί θα πρέπει να θέσουν σε εφαρμογή άλλους τρόπους διδασκαλίας προσαρμοσμένους στους μαθητές και τα ενδιαφέροντά τους. Ο Freinet πιστεύει ότι οι δάσκαλοι θα πρέπει να γίνουν εκφραστές των σχολικών συμφερόντων των λαϊκών τάξεων. Θεωρεί, κατά συνέπεια, ότι θα πρέπει να επιτευχθεί ένας επαναπροσδιορισμός του ρόλου του δασκάλου: αυτός δεν θα πρέπει να είναι πλέον ένα όργανο στην υπηρεσία του αστικού κράτους αλλά ένας ερευνητής, ο οποίος αναλαμβάνει ως αποστολή να τροποποιήσει το σχολείο, για να το καταστήσει πιο δεκτικό στις ανάγκες και τις επιθυμίες των παιδιών του λαού και εναρμονισμένο με τα συμφέροντα της τάξης του. Η ανατροπή του αστικού σχολείου επιτυγχάνεται μέσα από την πάλη των τάξεων: ως τρόπος χειραφέτησης των εργαζομένων θεωρείται το έργο των ίδιων των εργαζομένων.

Οι απόψεις του Freinet σχετικά με την εργασία στον χώρο του σχολείου εμπειρέχουν, ωστόσο, πολιτικές αντιθέσεις με τη Νέα Αγωγή. Ένα από τα σημεία σύγκλισης όλων των ανανεωτικών κινημάτων των αρχών του αιώνα είναι η αναγκαιότητα ενός ενεργητικού σχολείου. Σύμφωνα με τον Claparède, εκείνο που επιτρέπει την εκτίμηση του ενεργητικού χαρακτήρα ενός σχολείου είναι η αντίδραση που απαντά σε μια ανάγκη, εκδηλώνεται μέσω μιας επιθυμίας που έχει την αφετηρία της μέσα στο άτομο που ενεργεί και υπαγορεύεται από ένα εσωτερικό κίνητρο (Κλαπαρέντ, 2010). Σύμφωνα με αυτή την άποψη, το παιδί γίνεται πιο ενεργητικό όταν παίζει, καθώς το παιχνίδι θεωρείται η βάση της Νέας Αγωγής. Ο Freinet αντιθέτως υπογραμμίζει ότι ακριβώς η σπουδαία αυτή θέση που αποδίδεται στο παιχνίδι είναι η βασική απόδειξη της ανικανότητας της σύγχρονης παιδαγωγικής, καθώς πιστεύει ότι μόνο η εργασία

είναι εκείνη που μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του παιδιού και να δημιουργήσει τις βάσεις για μια απελευθερωτική εκπαίδευση. Θεωρεί ότι, αν το παιδί μπορούσε να ικανοποιήσει τις λειτουργικές του ανάγκες, αυτό θα το έκανε με την εργασία και όχι με το παιχνίδι, καθώς δεν υπάρχει στο παιδί φυσική ανάγκη για παιχνίδι αλλά για εργασία. Το παιδί παίζει όταν η εργασία δεν έχει εξαντλήσει τη δραστηριότητά του. Η εργασία θα πρέπει, κατά τον ίδιο, να έχει μια λειτουργική αξία και για τον λόγο αυτό επινοεί τον όρο «εργασία-παιχνίδι» επιθυμώντας να χαρακτηρίσει κατ' αυτό τον τρόπο την ιδανική εργασία, η οποία θα ικανοποιούσε ταυτόχρονα την ανάγκη για παιχνίδι και τις απαιτήσεις της εργασίας και θα προσέφερε ευχαρίστηση. Ενώ ο μαθητής της Νέας Αγωγής θα πρέπει να αναζητήσει στον ίδιο του τον εαυτό τα στοιχεία για την αυτοπειθαρχία, ο μαθητής του σχολείου Freinet καθορίζεται από τις απαιτήσεις της ομάδας και ο ηθικός κανόνας βιώνεται μέσα από τις επιταγές της εργασίας. Το παιχνίδι ενεργοποιεί τις διαδικασίες ταύτισης, καθώς ωθεί τον μαθητή να μιμηθεί τον ενήλικο. Η επιθυμία, ωστόσο, να δοθεί στο παιδί η δυνατότητα να μιμηθεί, αλλά και να αναμετρηθεί με τον ενήλικο έχει προκαλέσει πολλαπλές κριτικές, καθώς θεωρήθηκε ότι με αυτό τον τρόπο δημιουργείται η ψευδαίσθηση μιας αυτοαγωγής. Στόχος της παιδαγωγικής αυτής δεν είναι να προστατέψει έναν υποθετικό παιδικό αυθορμητισμό από τις εξωτερικές επιδράσεις, αλλά να εξασφαλίσει ότι αυτές δεν επιβάλλονται και είναι απόρροια του προσωπικού πειραματισμού, της ψηλαφητής διερεύνησης. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο αποτελεί, επίσης, η αλληλοβοήθεια μεταξύ των μαθητών. Η έννοια της αλληλοβοήθειας θέτει, ωστόσο, τους διδάσκοντες μπροστά σε μια διπλή αντίφαση: αυτοί ενθαρρύνουν τη συνεργασία –τη συνεργατική μορφή οργάνωσης του σχολείου– δημιουργώντας παράλληλα σχέσεις ισότητας. Θέτουν σε εφαρμογή μια εξατομικευμένη μορφή μάθησης αναπτύσσοντας μια παραδοσιακή παιδαγωγική σχέση αλληλεξάρτησης. Ο Freinet επιδιώκει να απελευθερώσει το παιδί από την αυταρχική παρουσία και καθοδήγηση του δασκάλου και τη σχολική ιεραρχία. Η ελευθερία βρίσκεται στο κέντρο των επιδιώξεών του. Ωστόσο, η ελευθερία αυτή δεν σχετίζεται μόνο με την πορεία της μάθησης αλλά και με την ίδια την έκφραση. Δίνεται επίσης στους μαθητές η δυνατότητα να μιλήσουν για τη ζωή τους, τις ανάγκες τους, τα ενδιαφέροντά τους, ενώ παράλληλα τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα να καταθέσουν την άποψή τους σχετικά με τη σχολική ζωή. Ο Freinet πιστεύει ότι τα παιδιά θα πρέπει να είναι ικανά να προσανατολίζονται, να ψάχνουν μόνα τους εκείνους τους τρόπους οργάνωσης που μπορούν να υπηρετήσουν την ομάδα. Το σχολείο του λαού πρέπει να είναι ένα δημοκρατικό σχολείο, το οποίο θα προετοιμάζει τους μαθητές για την πραγματική κοινωνική δημοκρατία μέσω του παραδείγματος και της δράσης.

Τάσεις και προοπτικές

Μια τάση μέσα στο κίνημα Freinet, υπό την επίδραση της αμερικανικής Κοινωνικής Ψυχολογίας και της μη κατευθυντικής ψυχοθεραπείας αποστασιοποιήθηκε και οργανώθηκε στην ομάδα Groupe Techniques Educatives (GTE) το 1961⁸. Ψυχή της ομάδας ο Raymond Fonvieille, ιδιαίτερα επηρεασμένος από τον Kurt Lewin και την πρακτική του Training group (T-Group). Δίνεται σημασία στο πώς δομείται η ομάδα, τι σκοπούς θέτει, πώς συνειδητοποιείται και τι δυσκολίες αντιμετωπίζει. Γίνεται ανάλυση των διαδικασιών και ανατροφοδότηση της εικόνας των διαδικασιών της ομάδας. Ο συντονιστής δεν παρεμβαίνει. Η ομάδα γίνεται θεσμίζουσα, δημιουργεί κανόνες, νόμους και δομές που επιβάλλει η ζωή και η κοινή εργασία. Από αυτές τις δραστηριότητες και αντιμετωπίσεις γεννιούνται τα ενδιαφέροντα. Το 1964 αποσχίστηκε από αυτή την ομάδα ένα σύνολο εκπαιδευτικών με τον F. Oury και ιδρύθηκε η GET (Groupes d'Éducation Thérapeutiques), επηρεασμένη από τη Θεσμική Ψυχοθεραπεία και τις ψυχαναλυτικές πρακτικές. Επιχειρήθηκαν απόπειρες επανασύνδεσης με τη Φουριεριστική ελευθεριακή παράδοση, την οποία διέρρηξε ο Freinet οδεύοντας σε έναν επιστημονισμό που πηγάζει από τη διδακτική πρακτική.

Με την κοινωνική και πολιτική αναστάτωση του 1968, επανέρχεται στο προσκήνιο το όραμα της αυτοδιοίκησης και της αυτονομίας. Διαμορφώθηκε, λοιπόν, μια νέα θεώρηση θεσμού και εκπαίδευσης. Το αίτημα για αλλαγή του τρόπου ζωής και αντίληψης, δημιούργησε μια νέα θεώρηση για το θεσμό και την εκπαίδευση, η οποία εκφράστηκε σε πανευρωπαϊκό επίπεδο με παραδείγματα αντιαυταρχικής παιδαγωγικής. Έπειτα, η αυτοδιοίκηση συνδέθηκε με τις παιδαγωγικές αρχές της Νέας Αγωγής, επηρεαζόμενες από την ελευθεριακή παιδαγωγική. Η παιδαγωγική αυτοκυβέρνηση συνιστά όργανο της θεσμικής παιδαγωγικής, ένα μέσο ανάλυσης των θεσμών, αλλά και έναν αντι-θεσμό. Η αυτοδιαχείριση είναι αποκομμένη από τους εξωτερικούς θεσμούς και υποστηρίζει την οργάνωση του σχεδίου μάθησης από διδάσκοντες και μαθητές. Επιπλέον, είναι απαραίτητη η παρουσία και των δύο τελευταίων για την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού ιδρύματος και της λειτουργίας του, ενισχύοντας την ισότιμη διαμόρφωση της πράξης και της πρακτικής⁹.

Το γεγονός ότι η παιδαγωγική αυτοδιοίκηση στοχεύει να χειραφετήσει κοινωνικά τα άτομα, ενισχύει τον πολιτικό χαρακτήρα της. Εφόσον η αντιθεσμική δράση δύ-

⁸ K. Zehrfeld (1977). *Freinet in der Praxis*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.

⁹ Δ. Καρακατσάνη, (2001). «Δύο παραδείγματα σχολικής αυτοδιοίκησης στη Γαλλία: Το Πειραματικό Λύκειο του Saint-Nazaire, το Αυτοδιοικούμενο Λύκειο του Παρισιού», *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης* (59): 1-2.

ναται να αρχίσει από το εσωτερικό του σχολικού θεσμού με τη συνεχή κριτική ανάλυση των εσωτερικών δομών του σχολείου και των παιδαγωγικών του σχέσεων και την επινόηση μιας σειράς τεχνικών (εργασία σε ομάδες, συμβούλια συνεργασίας και διαχείρισης από τους μαθητές, σχολικός συνεταιρισμός, σχολική αλληλογραφία), θέτει εν αμφιβόλω τις εξωτερικές δομές και την ευρύτερη θεσμική ομάδα¹⁰.

Οι βασικές αρχές του σχολείου κατά τον Freinet

Ο Παιδαγωγός βρίσκεται αντίθετος στην παραδοσιακή διδασκαλία που χαρακτηρίζεται από παθητικότητα των μαθητών, διαγράφεται ο απάνθρωπος χαρακτήρας του σχολείου με δυσθυμία, καταπίεση, άγχος, πλήξη, απειλές, τιμωρίες ενώ επιδιώκεται ο διανοητισμός και όχι η προσωπικότητα σε πληρότητα. Απεναντίας διερευνά στην καθημερινή πρακτική αποδοτικές τεχνικές που οδηγούν στην επιτυχία. Στα σχολεία του Freinet παρατηρείται αλληλεξάρτηση μεταξύ πρακτικής και νοητικής εργασίας όπως για παράδειγμα το τυπογραφείο, την αυτοδιοίκηση από πλευράς μαθητών, την αξιολόγηση αλλά και τη σύνταξη εβδομαδιαίου προγράμματος. Θα μπορούσαν να σημειωθούν οι εξής αρχές τους:

α) Αρχικά, η παιδεία στοχεύει στη διαμόρφωση και διεύρυνση της προσωπικότητας του παιδιού στο πλαίσιο μιας ορθολογικής κοινότητας που την εξυπηρετεί και το εξυπηρετεί¹¹ και όχι στην ωφελμιστική γνωστική κατάρτιση που αποσκοπεί στην άμεση επαγγελματική αποκατάσταση.

β) Το σχολείο πρέπει να είναι παιδοκεντρικό, δηλαδή να περιστρέφεται γύρω από τον μαθητή-μέλος της κοινότητας. Με βάση τις ανάγκες του ίδιου του σχολείου και της κοινωνίας στην οποία ανήκει, διαμορφώνονται χειρωνακτικές και διανοητικές μέθοδοι που συντονίζουν την ύλη διδασκαλίας, το διδακτικό σύστημα και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εκπαίδευσης¹².

γ) Το παιδί δομεί την προσωπικότητά του μόνο του και με τη βοήθεια του δασκάλου. Ο μαθητής δεν εργάζεται μόνος, μπορεί να βοηθήσει και να βοηθηθεί. Υπάρχει η λογική της αυτοβελτίωσης, όχι της άμιλλας. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού μεταλλάσσεται σε αυτόν του συνεργάτη. Ο Freinet αναφέρει ότι οι δάσκαλοι πρέπει να δημιουργήσουν και να προσφέρουν στα παιδιά «ένα περιβάλλον, ένα υλικό και μία τεχνι-

¹⁰ Δ. Καρακατσάνη, ό.π., σ. 1-2.

¹¹ C. Freinet, ό.π., σ. 21.

¹² Στο ίδιο, σ. 22.

κή» που θα επιτρέψει την απελευθέρωση των έμφυτων δημιουργικών και ενεργητικών τους δυνάμεων, ούτως ώστε το ίδιο να μπορέσει να αυτοπραγματωθεί. Επιπλέον, είναι απαραίτητη η μετατόπιση του ενδιαφέροντος στον πλούτο του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος με το υλικό και τις τεχνικές μεθόδους του, μέσα από το οποίο θα επιτευχθεί η πολυπόθητη «φυσική, ζωντανή και πλήρης» εκπαίδευση¹³.

δ) Σύμφωνα με τον Freinet, το αυριανό σχολείο θα είναι σχολείο εργασίας, όπου η τελευταία θα συνιστά τη μεγάλη αρχή, τον κινητήρα και τη φιλοσοφία της λαϊκής παιδαγωγικής. Πρόκειται για μια δραστηριότητα από όπου θα πηγάζει κάθε γνώση, έτσι ώστε το αναζωογονημένο σχολείο να συνδεθεί με τη γενική πορεία της ζωής της κοινότητας, από την οποία έχει βίαια απομακρυνθεί¹⁴.

ε) Το σχολείο αποστασιοποιείται από την τυπική και παθητική μόρφωση και ενισχύει την επικοινωνιακή και αυτόβουλη δραστηριότητα των μαθητών, η οποία συμβάλλει στην παράλληλη ανάπτυξη «νου και χεριού»¹⁵. Η δραστηριότητά τους βασίζεται σε προσωπικούς στόχους και κινητροδοτείται από την επιθυμία επιτυχίας και το αίσημα της άμεσης λειτουργικής χρησιμότητας¹⁶.

στ) Πρόκειται για ένα πειθαρχημένο σχολείο αφού υπόκειται σε μια ανώτερη οργάνωση της δραστηριότητας και της τάξης κατά την εργασία. Μέσα στο σχολείο η εργασία οργανώνεται χωρίς εξωτερικούς καταναγκασμούς, εγκαταλείπονται οι διάφορες «σχολαστικές» (παραδοσιακά σχολικές) διαδικασίες και αντικαθίσταται η τυπική εξωτερική πειθαρχία ως φυσική έκφραση, βάσει της λειτουργικής οργάνωσης της ζωής στη σχολική κοινότητα με τη συμμετοχική δραστηριότητα¹⁷.

ζ) Το σχολείο πρέπει όχι μόνο να διαφοροποιήσει τους χώρους, τα προγράμματα και τα ωράριά του σύμφωνα με τις ανάγκες των μαθητών, αλλά και να προσαρμόσει τα εργαλεία της εργασίας τους σύμφωνα με τα τεχνολογικά επιτεύγματα της εποχής τους, τα οποία θα θέσει στη διάθεση των μαθητών¹⁸.

η) Κατά τον Freinet, η αναπροσαρμογή αυτή χρειάζεται μια παιδεία που να βασίζεται στις δυνάμεις της, στην οικογένεια, στην παράδοση αλλά και σε μια μόρφωση που να βγαίνει μέσα από τη ζωή και όχι να επιτάσσεται από την εκάστοτε εξουσία¹⁹.

¹³ Στο ίδιο, σσ. 22-23.

¹⁴ Στο ίδιο, σσ. 23-24.

¹⁵ Στο ίδιο, σ. 24.

¹⁶ E. Freinet (1968). *Naissance d'une Pédagogie populaire (Méthode Freinet)*. Paris: Maspéro.

¹⁷ Στο ίδιο, σσ. 24-25.

¹⁸ Στο ίδιο, σσ. 25-26.

¹⁹ Στο ίδιο, σ. 26.

θ) Παράλληλα, η αναπροσαρμογή παρουσιάζει μια «κοινωνική πολυσυνθετότητα», πάνω στην οποία πρέπει να ξεκινήσει η παιδαγωγική επανάσταση, πείθοντας για την αναγκαιότητα της ύπαρξής της μέσω της ουσιαστικής προόδου στην οργάνωση, της αποτελεσματικότητας και του ενθουσιασμού των προδρόμων της ανόρθωσης²⁰.

ι) Ωστόσο, το σχολείο του λαού «δεν θα μπορούσε να υπάρξει χωρίς τη λαϊκή κοινωνία». Με άλλα λόγια δεν μπορεί να είναι απομονωμένο από τις κοινωνικές εξελίξεις, το λαϊκό κίνημα και την κοινωνική πρόοδο, αλλά είναι αναγκαίο να τις ακολουθεί²¹.

Τεχνικές και παιδαγωγικές αρχές του Freinet

Ο Freinet μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας από τους καλύτερους χειροτέχνες της παιδαγωγικής προόδου. Η παιδαγωγική του πρόταση συγκροτείται από αρχές και τεχνικές, οι οποίες λειτουργούν ως εργαλεία και όχι ως παιδαγωγικό δόγμα. Αυτές οι αρχές και οι τεχνικές αποτελούν απόρροια των ιδεολογικών του καταβολών αλλά και της ευαισθησίας του από την άμεση επαφή με την παιδική ηλικία. Ο Freinet αντιτίθεται στην παραδοσιακή εργασία με τα σχολικά εγχειρίδια και πιστεύει ότι το αυριανό σχολείο θα πρέπει να περιστρέφεται γύρω από τον μαθητή-μέλος της κοινότητας. Οι τεχνικές μέθοδοι (χειρωνακτικές και διανοητικές) θα ρυθμίζουν τη διδακτέα ύλη και το σύστημα διδασχής, ενώ οι χαρακτηριστικές ιδιότητες της εκπαίδευσης θα προκύπτουν από τις βασικές ανάγκες του μαθητή σε συνδυασμό με τις εκάστοτε ανάγκες της κοινωνίας στην οποία ο ίδιος ανήκει. Στη σημερινή εποχή, ορισμένοι εκπαιδευτικοί, διάφορων σχολείων των ευρωπαϊκών χωρών, καθώς δεν είναι ευχαριστημένοι με τα σχολικά εγχειρίδια, ανατρέχουν στις ιδέες του Freinet²². Μέσα από τις «συγκεντρώσεις των τάξεων», καθορίζεται κάθε εβδομάδα ένα από κοινού πρόγραμμα εργασίας. Παράλληλα, υπάρχει ένα ατομικό σχέδιο, προσαρμοσμένο στις ανάγκες κάθε παιδιού. Ο χώρος διαμορφώνεται με γωνίες εργασίας, με ατελιέ που είναι εφοδιασμένα με εργαλεία, και με τα αναγκαία σε κάθε περίπτωση υλικά. Το μαθησιακό περιβάλλον πρέπει να διαμορφώνεται με τέτοιο τρόπο που να παρακινεί και να παροτρύνει τους μαθητές.

Βασικές αρχές στην παιδαγωγική Freinet αποτελούν η ελεύθερη έκφραση και η διερεύνηση μέσω προσωπικής εμπειρίας και ανακάλυψης. Ο δάσκαλος καλείται να

²⁰ Στο ίδιο, σσ. 26-27.

²¹ Στο ίδιο, σ. 27.

²² I. Dietrich (1995) *Handbuch Freinet-Pädagogik*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.

αναγνωρίζει το παιδί ως προσωπικότητα, να έρχεται στη θέση του παιδιού, να καταργήσει την έδρα και να αναθεωρήσει τη στάση και την παιδαγωγική του συμπεριφορά²³. Ο δασκαλοκεντρισμός κατακρίνεται, αλλά το παιδί δεν μυθοποιείται και νοείται ως υποκείμενο, το οποίο ανήκει στην ομάδα τάξη και σε μια κοινωνική και πολιτισμική κοινότητα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο σχολείο του Freinet αποτελεί σημαντικό θέμα η από κοινού μάθηση παιδιών διαφορετικής κοινωνικής και πολιτισμικής καταγωγής. Αυτό φαίνεται και από το ότι ο ίδιος δέχτηκε στο σχολείο του, στο Vence, παιδιά προσφύγων Εβραίων από τη Γερμανία και την Ισπανία²⁴.

Παιδαγωγικές σταθερές και πρακτική εφαρμογή

Ο Γάλλος παιδαγωγός αποτυπώνει τις πεποιθήσεις του σε έναν κατάλογο τριάντα παιδαγωγικών σταθερών. Αρχικά, αναλύοντας τη φύση του παιδιού, επισημαίνει ότι το παιδί και οι ενήλικοι έχουν την ίδια φύση και ότι οι τελευταίοι πρέπει να έρχονται στη θέση του παιδιού. Το ότι ο δάσκαλος είναι μεγαλύτερος από τους μαθητές δεν σημαίνει αναγκαστικά πως είναι καλύτερος. Στο σημείο αυτό, αν ο δάσκαλος καταργήσει την έδρα, θα μειώσει την «επικίνδυνη απόσταση» που υπάρχει ανάμεσα στον ίδιο και στον μαθητή. Σύμφωνα με τον Freinet, η σχολική συμπεριφορά ενός παιδιού είναι συνάρτηση της φυσικής, οργανικής και σωματικής του κατάστασης. Το σχολείο οφείλει να αναγνωρίζει το παιδί ως προσωπικότητα, την ιδιαιτερότητα του χαρακτήρα του και όλες τις πτυχές της προσωπικότητάς του και να σέβεται επίσης τα κοινωνικά και πολιτιστικά βιώματα του παιδιού²⁵.

Όσον αφορά στις αντιδράσεις του παιδιού, αναφέρει ότι κανένας –ούτε τα παιδιά, ούτε οι ενήλικες– δεν επιθυμεί να διατάσσεται. Οποιαδήποτε αυταρχική μεταχείριση είναι πάντοτε εσφαλμένη. Σε κανέναν δεν αρέσει η υποταγή, διότι το να υποτάσσεσαι σημαίνει πως υποκύπτει σε μία εξωτερική διαταγή.

Βασικές αρχές της παιδαγωγικής του Freinet είναι ο παιδαγωγικός ματεριαλισμός που προσδιορίζεται από τα εργαλεία και τις τεχνικές που υιοθετούνται στη σχολική τάξη (τυπογραφείο, μαγνητόφωνο, προβολέας διαφανειών, βιβλιοθήκη ανάγνωσης και τεκμηρίωσης, αυτοδιορθωτικά δελτία ατομικής εργασίας): η συνεργατική μορφή ζωής και ο προσωπικός χαρακτήρας της μάθησης, σύμφωνα με την οποία το παιδί

²³ C. Freinet, ό.π., σσ. 152-154.

²⁴ Στο ίδιο, σ. 104.

²⁵ Στο ίδιο, σσ. 152-156.

οργανώνει και καθοδηγεί μόνο του τις έρευνές του. Ο ίδιος υποστηρίζει τον σεβασμό της προσωπικότητας του παιδιού και παράλληλα των πρακτικών κοινωνικοποίησής του. Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι ο καλύτερος τρόπος κοινωνικής αγωγής, καθώς προετοιμάζει τους μαθητές για τις συνθήκες της ζωής και της εργασίας μέσα σε μια δημοκρατία έμμεσου χαρακτήρα. Παράλληλα μυεί τους μαθητές στην αυτοδιοίκηση. Στην παιδαγωγική αυτή υιοθετούνται οι αρχές της πατριδογνωσίας, της συγκεντρωτικής διδασκαλίας, του ενδιαφέροντος και της αυτενέργειας των μαθητών με εξατομικευμένες και ομαδικές εργασίες σε συνδυασμό με μέσα και όργανα της σύγχρονης τεχνολογίας. Ακολουθείται η τριμερής πορεία εργασίας: παρατήρηση, συσχέτιση-επεξεργασία, έκφραση συγκεκριμένη και αφηρημένη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνδεση των αρχών του με πρακτικές και η τοποθέτηση του παιδιού στο κέντρο τους, χωρίς ν' αγνοείται παράλληλα η ευρύτερη κοινωνικοπολιτισμική κοινότητα στην οποία αυτό εντάσσεται.

Πιο συγκεκριμένα, οι τεχνικές και οι μέθοδοί του είναι οι εξής:

Το τυπογραφείο. Ο Freinet, ξεκινώντας από το τυπογραφείο και την έντυπη αυτοέκφραση των μαθητών, δημιούργησε ένα σύστημα παιδαγωγικών αρχών, με το οποίο αναγνωρίζει τη χειρωνακτική εργασία ως μια ευγενή και παραγωγική μορφωτικά δραστηριότητα. Επομένως, μιλάμε για μια «παιδαγωγική της εργασίας» όπου ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει την κατασκευή χρήσιμων αντικειμένων ή την προσφορά χρήσιμων υπηρεσιών. Εμπνέεται το μοντέλο του σχολείου, το οποίο στηρίζει τη μάθηση στην ιδέα του σχολικού τυπογραφείου. Ο ίδιος εισηγήθηκε τη χρήση του τυπογραφείου στο σχολείο από τους μαθητές και εφάρμοσε αυτή την ιδέα στο πειραματικό σχολείο του στην κωμόπολη Vence. Η ιδέα του σχολικού τυπογραφείου δεν είναι καινούρια αλλά για τον ίδιο δεν είναι μια απλή μέθοδος αλλά μια παιδαγωγική τεχνική. Η ιδιαιτερότητα αυτής της τεχνικής συνίσταται στη χρήση μικρής μηχανής – μια ιδιαίτερα οικονομική λύση – και στη δυνατότητα που δίνεται στους μαθητές να τυπώνουν ελεύθερο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζονται ελεύθερες ιδέες: «Το ελεύθερο κείμενο πρέπει να είναι πραγματικά ελεύθερο. Αυτό σημαίνει ότι γράφεται μόνο όταν έχουμε κάτι να πούμε, όταν νιώθουμε την ανάγκη να εκφράσουμε μέσω της πέννας ή του σχεδίου αυτό που ξεχειλίζει από μέσα μας». Για τον Freinet, αυθεντικό είναι το κείμενο εκείνο το οποίο εκφράζει και αναπτύσσει ένα θέμα που έχει επιλεγεί και κινητοποιήσει όλη την τάξη. Η ανάλυση του θέματος πραγματοποιείται στον πίνακα μέσα από ένα σύνολο προσπαθειών, ενώ καθένας συμμετέχει με τα δικά του μέσα. Στα κείμενα αναπτύσσονται θέματα που απασχολούν το κάθε παιδί χωριστά. Μιλώντας για τον εαυτό του ο μαθητής περιγράφει το περιβάλλον του και αναφέρεται στη συμμετοχή σε εργασίες των ενηλίκων. Το σχολικό τυπογραφείο αναδείχθηκε σε κεντρικό πυρήνα

της διδασκαλίας, καθώς μέσα από τη συγκεκριμένη διεργασία, ασκείται η παρατηρητικότητα, η επιδεξιότητα, αλλά και η καλλιέργεια της σκέψης και της γλώσσας. Η συνεργασία στην εργασία αποτελεί διδακτική και ηθική προτεραιότητα. Μέσα από το Τυπογραφείο, εφαρμόζεται η ανάγνωση πάνω σε κείμενα που καλύπτουν τις γνωστικές και ψυχικές ανάγκες των μαθητών, ενώ παράλληλα η σχολική αλληλογραφία επιτρέπει την ανταλλαγή κειμένων μεταξύ των τάξεων, την έκδοση σχολικής εφημερίδας, παράγοντας κείμενο με κοινωνικό στόχο και την έκδοση επιλεκτικών κειμένων για παιδιά. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη γραφή ως μέσο αυτοέκφρασης, εκφράζονται ελεύθερα, συγγράφουν, τυπώνουν και διανέμουν τα κείμενά τους στην κοινότητα. Η παραγωγή βιβλίων από τους μαθητές συνιστά μια νέα εκδοχή, στην οποία ο γραπτός λόγος και το βιβλίο είναι βασική πηγή γνώσης²⁶.

Ο Freinet είναι πεπεισμένος ότι η πιθανότητα να τυπωθεί και να διαβαστεί το κείμενο είναι αυτή που ωθεί το παιδί να γράψει. Ονομάζει δε «Βιβλίο της Ζωής» το σύνολο των κειμένων που έχουν τυπωθεί μέσα στην τάξη και έχουν συγκεντρωθεί στον προσωπικό φάκελο του κάθε παιδιού. Θεωρεί ότι μέσω των πρακτικών αυτών αναπτύσσεται μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στο άτομο και την ομάδα με την οποία συνεργάζεται. Η σχολική εργασία αποδεικνύεται με τον τρόπο αυτό αναπόσπαστο κομμάτι της επικοινωνίας που αναπτύσσεται ανάμεσα στους παράγοντες του σχολείου. Η εν λόγω μέθοδος αποτελεί τη βάση μιας φυσικής διδασκαλίας, η οποία στηρίζεται στη ζωή του παιδιού μέσα στο περιβάλλον του και στην ενότητα της παιδικής σκέψης και δράσης. Η πρακτική της σχολικής αλληλογραφίας αποτελεί παράλληλα την κύρια οδό για την πρόσβαση στο υποσυνείδητο και την επαφή με το κοινωνικό περιβάλλον, καθώς διαμορφώνεται σε συνάρτηση με τις απαιτήσεις των αποδεκτών των κειμένων. Η εισαγωγή νέων τεχνικών και εργαλείων τροποποιεί το υλικό περιβάλλον, ενώ παράλληλα αλλάζει το παιδαγωγικό πλαίσιο της τάξης και το σύνολο των σχέσεων που αναπτύσσεται σε αυτό. Η προσοχή που δείχνει ο διδάσκων στα παιδιά του επιτρέπει να βρίσκει λύσεις στα διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σε σχέση με τη γνώση και τα οποία προκύπτουν μέσω της απελευθερωμένης έκφρασης. Πρόκειται, βέβαια, για προσωρινές λύσεις, οι οποίες θα πρέπει συνεχώς να ανανεώνονται, καθώς δεν μπορεί να υπάρχει μόνιμη λύση. Η σχέση των παιδιών με τη γνώση μπορεί, κατ' αυτό τον τρόπο, να πάρει πολλαπλές μορφές, αν και συνήθως ο δάσκαλος έχει την τάση να την περιορίζει στη σχέση μετάδοση-λήψη του μηνύματος.

Νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση. Το τεχνολογικά επιτεύγματα του 20ού αιώνα μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδακτική πράξη. Η αρχή του «παιδαγωγικού ματε-

²⁶ J. Houssaye, ό.π., σσ. 275-276.

ριαλισμού» δίνει έμφαση στα εργαλεία, τα οποία μαζί με τις τεχνικές διαμορφώνουν το κλίμα της τάξης. Τα εργαλεία που συμβάλλουν στη δημιουργία μιας τάξης Freinet είναι το τυπογραφείο, τα εργαλεία για λinoγραφία, το μαγνητόφωνο, ο προβολέας διαφανειών, η φωτογραφική μηχανή, η κάμερα και ο κινηματογράφος, η βιβλιοθήκη ανάγνωσης και τεκμηρίωσης, οι συλλογές της Βιβλιοθήκης Εργασίας, το βιβλίο ταξινόμησής τους *Pour tout classer*, τα αυτοδιορθωτικά δελτία ατομικής εργασίας, το ενυδρείο, ο κάδος για τα φυτά, το κουτί με τα εργαλεία, το καβαλέτο κ.ά. Όλα αυτά αποτέλεσαν εναλλακτικούς διαύλους μάθησης και εξερεύνησης της γνώσης, δημιουργώντας τα πρώτα πολυτροπικά περιβάλλοντα μάθησης²⁷.

Η ψηλαφητή διερεύνηση και η φυσική μέθοδος. Η αρχή αυτή στηρίζεται στη διαπίστωση ότι η μάθηση του παιδιού επιδιώκεται μέσω της προσπάθειάς του να ενσωματώνει εκείνα τα στοιχεία που αποκτώνται μέσω της εμπειρίας. Η διερεύνηση της εμπειρίας, εντός και εκτός σχολείου, αποφορτίζει την πεποίθηση για τη παλιά γνώση του «απολιθωμένου» βιβλίου. Για τον Freinet, η φυσική μέθοδος ανάγνωσης και γραφής είναι μια μέθοδος ζωής, μια ευέλικτη διαδικασία που δύναται να απαντά στις ανάγκες της ζωής. Η μάθηση δεν επιτυγχάνεται με κανόνες και νόμους, αλλά μέσω της εμπειρίας. Παράλληλα, βασικό σημείο στην αρχή αυτή είναι η εναρμόνιση του συναισθηματικού και διανοητικού στοιχείου μέσα στη μάθηση, η οποία συνδέεται με τις έννοιες επιτυχία και ευχαρίστηση. Η έννοια της φυσικής μεθόδου συμπληρώνει εκείνη της πειραματικής διαδικασίας. Οι τάξεις εξερεύνησης αποτέλεσαν μια σχολική ζωή πλαισιωμένη με όρους συναισθημάτων και κοινωνικοποίησης²⁸.

Αλληλογραφία με άλλα σχολεία. Η σχολική αλληλογραφία δίνει τη δυνατότητα εκτεταμένων ανταλλαγών, επιτρέπει τη συγγραφή και έκδοση σχολικής εφημερίδας, όπως, επίσης, και την έκδοση ενός απανθίσματος κειμένων σε ένα περιοδικό για παιδιά. Ο γραπτός λόγος αποτελεί μέσο ελεύθερης ψυχικής έκφρασης των παιδιών, επικοινωνίας και εξάπλωσης των ιδεών τους, εκτός τοπικής κοινότητας. Μέσα από την αποστολή γραμμάτων, επιτεύχθηκε η επικοινωνία με άλλα σχολεία, επιτρέποντας στους μαθητές να εκφράσουν τις ιδέες τους, σε ένα αυθεντικό πλαίσιο ανταλλαγής ιδεών²⁹.

Φυσική μέθοδος και ελεύθερη έκφραση. Η αρχή της ελεύθερης έκφρασης αναλύεται σε επίπεδο ψυχολογικής συμπεριφοράς και σε επίπεδο εξέλιξης των ειδών. Κατά τον Freinet, ο ελεύθερος πειραματισμός με το γνωστικό αντικείμενο και η ελευ-

²⁷ Στο ίδιο, σσ. 286-287.

²⁸ Στο ίδιο, σσ. 280-281.

²⁹ Στο ίδιο, σ. 276.

θερία έκφρασης, ή αλλιώς η αυτενέργεια του παιδιού αποτελούν βασικές αρχές της μάθησης. Ο Freinet εξειδικεύει τη φυσική μέθοδο στην κατάκτηση της ανάγνωσης και της γραφής. Η ελεύθερη έκφραση στηρίζεται στην ομιλία, τη γραφή και την κεντρική αρχή του ελεύθερου κειμένου, όπως, επίσης, και στη μουσική, τη ζωγραφική, το θέατρο, τη γεωργική και χειρωνακτική εργασία, και τέλος, σε οπτικοακουστικές παραγωγές. Επιπλέον, η φυσική μέθοδος προϋποθέτει την ενίσχυση του θετικού αυτοσυναισθήματος των παιδιών, την ενθάρρυνση για εργασία και τη δημιουργία δικτύων επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ τους, με άλλα λόγια τη διαχείριση της σχολικής ζωής από τους μαθητές και τον δάσκαλο. Κατά τον Freinet, η σχολική κοινότητα προετοιμάζει τη Δημοκρατία του αύριο με τη Δημοκρατία στο σχολείο, καθώς ένα αυταρχικό σχολείο δεν είναι δυνατόν να διαμορφώσει δημοκρατικούς πολίτες. Ο σεβασμός πρέπει να επιδιώκεται εκατέρωθεν, δηλαδή οι εκπαιδευτικοί πρέπει να σέβονται τα παιδιά και αντίστροφα. Η δυναμική παρουσία του δασκάλου καθορίζει και τα όρια της ελευθερίας στο σχολείο³⁰. Αυτός ο αντιφατικός ρόλος της ελευθερίας μέσα από τις διαδικασίες συγκρότησής της, συμβάλλει στην πολιτική κοινωνικοποίηση των παιδιών και τη θεμελίωση της πραγματικής δημοκρατίας³¹. Συμφωνώντας με τη ρήση του Ed. Claparède (Όχι να κάνει ό,τι θέλει το παιδί, αλλά να θέλει ό,τι κάνει) ο Freinet είναι αντίθετος προς την ουτοπική ελευθερία. Την απόλυτη ελευθερία περιορίζει μόνο η δύναμη των πραγμάτων και η αναγκαιότητα καθώς και οι νόμοι του πιθανού και του απίθανου. Η πειθαρχία είναι η φυσική συνέπεια μιας καλής οργάνωσης της συνεργατικής δράσης και του ηθικού κλίματος της τάξης.

Η εργασία. Το σχολείο του Freinet στηρίζεται σε μια ακρογωνιαία φιλοσοφική αρχή, αυτή της εργασίας. Γύρω από αυτή την αρχή αναπτύσσονται διάφορα πεδία, όπως πολιτικό, φιλοσοφικό, ψυχολογικό και παιδαγωγικό, ενώ παράλληλα αποτελεί δύναμη κινητοποίησης και απελευθέρωσης των παιδιών στον σχολικό χώρο. Αν και η εργασία έχει χαρακτήρα με μαρξιστικές καταβολές, στις σκέψεις της παρουσιάζεται ως βασική κινητήρια δύναμη εξέλιξης του παιδιού. Η εργασία του παιδιού πληροί ανάγκες της ανθρώπινης φύσης να εκφραστεί, να επικοινωνήσει, να δημιουργήσει και να πραγματοποιήσει ένα σχέδιο. Πρόκειται για χειρωνακτική εργασία που δεν διαχωρίζεται ποτέ από την υψηλή πνευματικότητα που τη δια φωτίζει. Βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με τη «σχολαστική» δραστηριότητα που αποτελεί απλή εξάσκηση, σύμφυτη με το σχολείο αλλά ξένη με τη ζωή. Στη φιλοσοφική και πολιτική σφαίρα, ο

³⁰ Στο ίδιο, σσ. 282-283.

³¹ Μ.Α. Γκίβαλος (2005). *Πολιτική κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικό περιβάλλον*. Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος- Π. Καπόλα.

Γάλλος παιδαγωγός ενστερνίζεται την ιδέα της παραγωγικής εργασίας καθώς και μια διδασκαλία βασιζόμενη σε πολλές πρακτικές, η οποία έχει σημαίνουσα σημασία για την εξέλιξη των παιδιών. Για τον ίδιο, «το σχολείο είναι ένα σχολείο εργασίας», όπου μέσα από τη σχολική εργασία τα ενεργητικά υποκείμενα προσπαθούν να αναπτύξουν συνθήκες επικοινωνίας στο σχολικό περιβάλλον³².

Προς την αυτοδιαχείριση του θεσμίζοντος υποκειμένου

Οι θεσμικές παιδαγωγικές θεμελιώνονται στη θεωρία και την πρακτική της δυναμικής των ομάδων, στην προσπάθεια κατάργησης της αυταρχικής καθοδήγησης, στην κριτική των αρχών της αρνητικής παιδαγωγικής όπως, επίσης, και στις εμπειρίες της ενεργητικής εκπαίδευσης. Παράλληλα, βασική θεωρείται και η επιρροή που δέχτηκαν από τη μαρξιστική διαλεκτική, την ψυχανάλυση του Freud και τη λακανική εκδοχή της, τη μη κατευθυντικότητα του C. Rogers και τη Δυναμική Ψυχολογία του K. Lewin. Στην κίνηση της θεσμικής παιδαγωγικής, οι εσωτερικοί θεσμοί της τάξης αποτελούν τα μέσα εκείνης της προσπάθειας, η οποία θα επιφέρει την αλλαγή της δομής και την επίλυση των συγκρούσεων. Στο πλαίσιο αυτής της παιδαγωγικής κίνησης, για να επιτευχθούν όλα τα παραπάνω, αναπτύχθηκε το ρεύμα της παιδαγωγικής αυτοδιαχείρισης, το οποίο επιδιώκει την κατάργηση της παραδοσιακής εκπαιδευτικής σχέσης μεταξύ δασκάλου και μαθητών, μεταξύ κυρίαρχου και κυριαρχούμενων. Η αυτοδιαχείριση επιζητά την ανάλυση των αντιφάσεων του σχολικού συστήματος, όπως, επίσης, και τη διασάφηση των κοινωνικών και πολιτικών τους αιτιών. Η σχολική οργάνωση ως ένα κοινωνικό σύστημα, με όμοια χαρακτηριστικά όπως εκείνα της κοινωνίας που το περιβάλλει, συνιστά ένα αυτοδιαχειριζόμενο κίνημα που πραγματοποιεί τη δική του θεσμική ανάλυση. Στο πλαίσιο αυτό, οι μαθητές είναι εκείνοι που αποφασίζουν για τη μόρφωσή τους και τη διαχειρίζονται³³.

Η Θεσμική Παιδαγωγική αφομοιώνει την παιδαγωγική σχέση, όπως την αντιλαμβάνεται ο Freinet, αλλά διευρύνει το περιεχόμενό της. Πέρα από την άμεση δυαδική σχέση καθηγητή-μαθητή μελετά τις κοινωνικές συμπεριφορές στη σχολική δομή, όπου διαπλέκονται συλλογικές αλυσίδες αλληλοεξαρτώμενων περίπλοκων συστη-

³² J. Houssaye, ό.π., σσ. 283-285.

³³ Δ. Καρακατσάνη (2001). «Η μετάβαση από το κίνημα Freinet στη Θεσμική Παιδαγωγική», *Virtual school: The sciences of education online*, 2(4) ανάκτηση από <https://goo.gl/PQSL6n>. Τελευταία πρόσβαση: 10/11/2014.

μάτων. Θεωρείται, ως κομβικό σημείο η διάσταση της λειτουργικότητας. Τα υποκείμενα της σχολικής διαδικασίας δεν έχουν πλήρη συνείδηση των ρουτινών που ακολουθούν. Υπηρετούν μια κανονικότητα χωρίς να εμβαθύνουν στη λογική της και η υψηλή επαγγελματικότητα των δράσεων οδηγεί σε μεγαλύτερη αποξένωση. Προτείνεται λοιπόν η ενεργοποίηση της ζωής της ομάδας των δρώντων υποκειμένων που αυτορυθμίζεται και αναλαμβάνει ένα ρόλο σύμφωνα με τις επιθυμίες των μελών. Με μια εγκάρσια οπτική, που διαμορφώνει ένα αναλυτικό δυναμικό (analyste), οδηγεί σε μια παρέμβαση η οποία ισοδυναμεί με μαθησιακή κατάσταση³⁴.

Στη Θεσμική Παιδαγωγική, οι τεχνικές Freinet δεν είναι απλά ενεργές τεχνικές αλλά επίσης ενθαρρύνσεις, διαμεσολαβήσεις που επιτρέπουν την οργάνωση του εκπαιδευτικού χωροχρόνου όπως στη Θεσμική Ψυχοθεραπεία. Η διαφοροποίηση με το κίνημα Freinet εστιάζεται στην προσέγγιση και αντίληψη των πρακτικών, που ενώ κατά τον Freinet έχουν κοινωνικοποιητικό ρόλο, κατά τους Θεσμικούς παιδαγωγούς είναι εργαλεία ανάλυσης και συνειδητοποίησης της ομάδας. Το Συμβούλιο της συνεργατικής ομάδας του Freinet μετεξελίσσεται σε μηχανισμό αυτοδιαχείρισης³⁵ και σε παιδαγωγική και θεραπευτική δομή της τάξης³⁶. Από την πρακτική αναδύεται η έννοια του ενδογενούς θεσμού που είναι ένας «φυσικός» κανόνας λειτουργίας, επιβαρυνμένος ακόμα με μια νομιμόφρονα, υπερεγωτική συνδήλωση. Το Συμβούλιο της συνεργατικής ομάδας έχει θεσμίζοντα ρόλο. Θεσμίζει το περιβάλλον της κοινής σχολικής ζωής. Ως αντιστάθμισμα στην κανονιστική λειτουργία της εξωτερικά θεσμισμένης κατάστασης, το πέρασμα από τη συνεργατική τάξη του Freinet στη Θεσμική Παιδαγωγική χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη εσωτερικών, κοινά αποδεκτών θεσμών. Το Συμβούλιο αποκτά νέες αρμοδιότητες και λειτουργίες: μετασχηματίζεται σε όργανο πληροφόρησης, ανάλυσης και απόφασης προωθώντας τη μαθησιακή διαδικασία με την εναλλαγή των αρμοδιοτήτων στο πλαίσιο της ομάδας. Επιπλέον, έχει μια μείζονα συμβολική σημασία με ψυχοθεραπευτική προοπτική (αποδραματοποίηση, αυτορρύθμιση μέσω της λεκτικής έκφρασης, ελεγχόμενη εξωτερική των συναισθημάτων). Επιχειρείται μια μύηση μέσω ενός σύνθετου λειτουργικού (ημερήσια διάταξη, εμψύχωση κ.λπ.) και μια εισαγωγή στην ανακάλυψη της πολυπλοκότητας, με βιωματικό τρόπο. Το Συμβούλιο αποτελεί το κομβικό σημείο της παιδαγωγικής πρακτικής. Κάθε μαθητής οφείλει να αναλαμβάνει περιοδικά διάφορες υπευθυνότητες στην ομάδα-τάξη, να συμμετέχει ενεργά και ως εκ τούτου η δράση του να αναγνω-

³⁴ R. Lourau (1970). *L'analyse institutionnelle*. Paris: Éditions de Minuit.

³⁵ G. Lapassade (1971). *L'autogestion pédagogique*. Paris: Gauthier-Villars.

³⁶ A. Vasquez et F. Oury (1967). *Vers une pédagogie institutionnelle*. Paris: Maspéro.

ρίζεται από τους άλλους. Ο δάσκαλος δεν αυτοκαταργείται αλλά προωθεί με στρατηγική τη μεταβίβαση της λήψης των αποφάσεων στην ομάδα των αλληλοεξαρτώμενων ενεργών υποκειμένων, που προσβλέπει στην αλλαγή, στην ανάπτυξη και στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων. Σημείο αναφοράς είναι η εσωτερική θέσμιση της ομάδας που δεν έχει παγιωμένη μορφή, αλλά υπόκειται στη δημιουργική διαφοροποίηση, εξέλιξη και ανάδειξη της πολυαναφορικότητας των εκπαιδευτικών καταστάσεων. Οι θεσμοί, κατά τον F. Oury, είναι ένα σύνολο που καθορίζεται από τρία στοιχεία:

- Ενεργές τεχνικές, μερικά τροποποιημένες, που χρησιμεύουν ως υποβοηθητικά εργαλεία της ανάλυσης.
- Κανόνες και λειτουργία της τάξης, νομιμοποιημένοι από τον εκπαιδευτικό.
- Αποτέλεσμα της θεσμίζουσας δράσης της τάξης.

Οι Oury και Vasquez προτείνουν να αντικατασταθεί η μόνιμη δράση και παρέμβαση του καθηγητή από ένα σύστημα δραστηριοτήτων, ποικίλων διαμεσολαβήσεων, θεσμών που επιτρέπουν τη συνεχή υποχρέωση και αμοιβαιότητα των ανταλλαγών εντός και εκτός της ομάδας³⁷.

Κατά τον Lapassade, η πρακτική του T-Group εγκαινιάζει τη ρήξη με τη θετική εκπαίδευση αποκωδικοποιώντας τις βασικές προϋποθέσεις που ρυθμίζουν την είσοδο του νέου ανθρώπου στη ζωή. Ή διαφορετικά αναλύει τις κοινωνικές και θεσμικές συνθήκες της αγωγής αντί να τις θεωρεί «φυσικές» και να τις νομιμοποιεί³⁸. Η «ύλη» και τα «περιεχόμενα» της αρνητικής εκπαίδευσης είναι τα σημεία όπου εγείρονται εμπόδια στην ομαλή μετάβαση των γνώσεων. Στις παιδαγωγικές καταστάσεις η αρνητικότητα της γνώσης είναι αυτή που αποκαλύπτει τις πραγματικές συνθήκες πρόσβασης στη μάθηση. Δεν γίνεται αποδεκτή η συνθήκη της παγκοσμιοότητας της έννοιας της γνώσης, αλλά διερευνώνται οι ιδιαίτερες μαθησιακές καταστάσεις που ευνοούν τη διαμόρφωση προσωπικότητας. Η Θεσμική Παιδαγωγική επιχειρεί μια σύνθεση, επικεντρώνοντας στα ενεργά υποκείμενα και στην παρέμβαση της ομάδας. Κατ' αυτό τον τρόπο, αποφεύγονται αφενός ο νομιμοποιημένος και θεσμοθετημένος χαρακτήρας της γνώσης και αφετέρου ο μόνιμος αυτοδιδασκισμός και ερασιτεχνισμός. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να εισηγείται στην τάξη ένα πεδίο λόγου, να αναδύεται η δυνατότητα της ελεύθερης έκφρασης και αποδελτίωσης των επιθυμιών. Η Θεσμική Παιδαγωγική είναι η μέθοδος που συνίσταται στο να προσδιορίσει με μόνιμη ανάλυση των εξωτερικών θεσμών, το περιθώριο αυτονομίας, μέσα στο οποίο η

³⁷ A. Vasquez et F. Oury (1971). *De la classe coopérative à la pédagogie institutionnelle*. Paris: Maspéro.

³⁸ G. Lapassade (1967). *Groues, organisations, institutions*. Paris: Gauthier Villars.

ομάδα-τάξη θα μπορέσει να αυτοδιαχειριστεί τη λειτουργία και την εργασία της καθώς και να εκπληρώσει τη δική της κανονιστική ρύθμιση με τη δημιουργία εσωτερικών θεσμών³⁹.

Το Συμβούλιο της συνεργατικής ομάδας και η μη-κατευθυντικότητα, είναι οι κυρίαρχες τεχνικές που εφαρμόζονται με στόχο την αυτοδιαχείριση. Η Θεσμική Παιδαγωγική προσβλέπει στην αυτοδιαχείριση του σχολικού έργου και στη μόνιμη ανάλυση της τελευταίας, μέσα στο σύστημα αναφοράς του θεσμού.

Ο Raymond Fonvielle, ένας από τους βασικούς εισηγητές της μεθόδου Freinet, υπεύθυνος της γαλλικής ομάδας και ιδρυτής της θεσμικής αυτοδιαχειριστικής παιδαγωγικής, επισημαίνει ότι η μεγαλύτερη αξία του Freinet έγκειται όχι στο ότι έθεσε το τυπογραφείο στην υπηρεσία της σχολικής μάθησης, ούτε στο ότι εισήγαγε στο δημόσιο σχολείο ρουσσικές αρχές ούτε στο ότι δανείστηκε και υιοθέτησε την πρακτική του σχολικού συνεταιρισμού, αλλά στο ότι κατάφερε να κάνει απλούς εκπαιδευτικούς, όπως ήταν και ο ίδιος, να προβληματιστούν σχετικά με τον ρόλο που αναλαμβάνουν δημιουργώντας τους ενήλικες του αύριο, αποδίδοντας με τον τρόπο αυτό στην εκπαίδευση μια ανθρωπιστική διάσταση. Ο Freinet θεωρείται ο μοναδικός από όλους τους μεταρρυθμιστές στον χώρο της εκπαίδευσης ο οποίος έδωσε τη δυνατότητα σε χιλιάδες δασκάλους να ξεπεράσουν τον εαυτό τους και να αναπτύξουν συλλογικά έναν προβληματισμό σχετικά με το ίδιο τους το επάγγελμα. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι ο ίδιος, σε αντίθεση με άλλους σύγχρονους του παιδαγωγούς, δεν είναι γιατρός ούτε ψυχολόγος ούτε φιλόσοφος αλλά δάσκαλος. Πιστεύει στην πράξη και είναι εχθρικός απέναντι στις παιδαγωγικές θεωρίες απορρίπτοντας ταυτόχρονα θεωρητικούς και παιδαγωγούς. Η πρωτοτυπία του συνίσταται στην αντιμετώπιση των καθημερινών εκπαιδευτικών πρακτικών με ρεαλιστικό τρόπο. Θεωρούσε ότι η σταδιακή και ελεγχόμενη τροποποίηση των τεχνικών θα διαφοροποιήσει και τη σχέση των παιδιών με τη γνώση και με τους ενήλικες. Όταν ο δάσκαλος δεν διδάσκει σύμφωνα με τους επίσημους κανόνες, μετατρέπεται σε έναν ενήλικο που καθοδηγεί και διευκολύνει τη μάθηση. Είναι παρών στην ομάδα, στοιχείο που καθιστά την εκπαίδευσή του ένα είδος συνδιαχειριζόμενης μάθησης. Γενικότερα στόχος είναι η αγωγή στην εργασία, συγκεκριμένα η αγωγή σε μια παραγωγική εργασία και μια διδασκαλία πολυτεχνικού χαρακτήρα, καθώς και η καλλιέργεια της ελεύθερης έκφρασης, εκδήλωση της οποίας αποτελεί η ψηλαφητή διερεύνηση με στόχο την επικοινωνία. Το παιδί αντιλαμβάνεται την εργασία ως την ικανοποίηση μιας βαθύτερης ανάγκης και μιας προσωπικής επιθυμίας: απαντά στην επιθυμία του να εκμεταλλευτεί το πε-

³⁹ M. Lobrot (1967). *La pédagogie institutionnelle*. Paris: Gauthier Villars.

ριστατικό, να μιμηθεί τον ενήλικο, να χρησιμοποιήσει και άλλοτε να κατασκευάσει μηχανές στα μέτρα του. Σκοπός δεν είναι να μάθουν τα παιδιά πριν αρχίσουν να δουλεύουν ή για να δουλεύουν, αλλά να περνούν τα πάντα μέσα από την εμπειρία της ζωής και της δράσης. Στο σχολείο το παιδί πρέπει να αποκτήσει αυτό που ο ίδιος ο Freinet ονομάζει «οργανική» και όχι πνευματική ή ηθική αίσθηση της εργασίας. Με τον τρόπο αυτό ξεπερνιέται το στενό πλαίσιο της αίθουσας και πραγματοποιείται ένα άνοιγμα στο κοινωνικό πεδίο.

Η σχέση της παιδαγωγικής Freinet με την πολιτική

Ο Freinet στηρίχθηκε στον Pestalozzi, τον Froebel και τους Γερμανούς παιδαγωγούς επιδιώκοντας να δημιουργήσει ένα σχολείο εργασίας ανθρώπινο και ελεύθερο. Θεωρούσε την παραδοσιακή παιδαγωγική ως τη σχολική εκδοχή του καπιταλισμού. Καταδίκασε το σχολείο με την παλιά μορφή του, καθώς θεωρούσε ότι η παραδοσιακή παιδαγωγική δεν προετοιμάζει για τη ζωή, δεν συμβάλλει στην ίδια τη ζωή, αλλά έχει την τάση ν' απομακρύνεται από την πραγματικότητα, ν' αναπτύσσεται σε έναν κλειστό και απόμακρο κόσμο. Το καπιταλιστικό σχολείο, το οποίο αποτελεί, όπως ισχυρίζεται, την τελευταία βαθμίδα εξέλιξης στην ιστορία της εκπαίδευσης, πρέπει κατά συνέπεια να παραχωρήσει τη θέση του στο σχολείο του προλεταριάτου. Ο ίδιος δεν επιδιώκει να προσαρμόσει το παιδί στην κοινωνία μέσω ενός νέου σχολείου, αλλά αντιμετωπίζει τις παιδαγωγικές πρακτικές ως μια προσπάθεια ρήξης με την υπάρχουσα κοινωνία. Διεκδικεί τον τίτλο του παιδαγωγού-προλεταρίου, καθώς προσπαθεί να διαμορφώσει ένα νέο σχολείο, που στόχο έχει να διαμορφώνει μαθητές ικανούς να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο που εξυπηρετούν τον λαό. Δεν θεωρεί, ωστόσο, την τάξη χώρο προσηλυτισμού και πολιτικής προπαγάνδας. Εντοπίζει δηλαδή τον πολιτικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης όχι σε έναν άμεσο λόγο που θα πρέπει να υπάρχει μέσα στην τάξη αλλά στην οργάνωση αυτής και στην παροχή στον μαθητή όλων των δυνατοτήτων, όλων των απαραίτητων εργαλείων, προκειμένου να είναι αυτός που πραγματικά εργάζεται. Ο Freinet επιδιώκει όχι μια πολιτική ενημέρωση αλλά μια πολιτική αγωγή, μια πολιτική διαπαιδαγώγηση. Στόχος είναι η ενδυνάμωση της πολιτικής ενημέρωσης μέσω ενεργειών προσομοίωσης και η προσφορά στους μαθητές της δυνατότητας να μνηθούν στις αρχές της δημοκρατίας μέσα από τη σχολική ζωή. Κατά την άποψή του, υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ πολιτικής και παιδαγωγικής αλλά όχι απόλυτη ταύτιση. Η παιδαγωγική εμπλοκή περιέχει ένα κοινωνικό και πολιτικό περιεχόμενο, αλλά δεν εξαντλείται σε αυτό. Η

πολιτική εμπλοκή είναι και αυτή αναγκαία, αλλά θα πρέπει να πραγματοποιείται σε χώρους έξω από το σχολείο.

Ο Freinet τάσσεται υπέρ μιας σοσιαλιστικής παιδαγωγικής, εκδηλώνει έναν μαχητικό χαρακτήρα με έντονο κοινωνικό και πολιτικό προσανατολισμό και χρησιμοποιεί τις παιδαγωγικές του πρακτικές για να έρθει σε ρήξη με την παραδοσιακή κοινωνία. Προκειμένου να καταφέρει κάτι τέτοιο, επιδιώκει να φέρει μια επανάσταση στην εκπαίδευση. Ασκήν κριτική στη Νέα Αγωγή, καθώς πιστεύει ότι χαρακτηρίζεται από έντονο ιδεαλισμό, αφού δεν λαμβάνει υπόψη το βάρος του κοινωνικοπολιτισμού περιβάλλοντος. Για τον λόγο αυτό αντικαθιστά τον όρο «Σχολείο Ενέργειας» με αυτόν του «Μοντέρνου Σχολείου». Για πολύ καιρό θεωρούσε τη σοβιετική παιδαγωγική πρότυπο του Μοντέρνου Σχολείου, κατόπιν όμως, η απογοήτευση διαδέχτηκε τον αρχικό ενθουσιασμό. Επισήμανε ότι η παιδαγωγική αυτή αναγνωρίζει τον πρωταρχικό χαρακτήρα μιας αγωγής της εργασίας, αλλά δεν αντιλαμβάνεται τις διαδικασίες της εκπαίδευσης ως ένα σύνολο, καθώς περιορίζεται σε απλές ρυθμίσεις. Οδηγείται στην επισήμανση ότι το σοβιετικό σχολείο προσπάθησε ν' αλλάξει το παραδοσιακό σχολείο προσθέτοντας σε αυτό ατελείε χειρωνακτικής εργασίας, αλλά δεν κατάφερε να το μετατρέψει σε ένα πραγματικό σχολείο εργασίας. Ο ίδιος, αντίθετα, προσπαθεί να διαμορφώσει «ένα σχολείο από τη ζωή, για τη ζωή, μέσω της εργασίας». Στόχος του δεν είναι μια παιδαγωγική της αγάπης αλλά μια παιδαγωγική της ατομικής και κοινωνικής αρμονίας μέσω της βασικής αρχής που είναι η εργασία: «Τι είναι ένα σχολείο εργασίας; Ένα σχολείο που καθιστά το υλικό και την οργάνωση βασικά και καθοριστικά στοιχεία της σχολικής ισορροπίας. Αυτός ο σχολικός ματεριαλισμός είναι μια πραγματική σχολική ανατροπή, η αντίληψη μιας κουλτούρας στο κέντρο της οποίας βρίσκεται η εργασία». Κύρια επιδίωξη είναι η υλοποίηση ενός λαϊκού σχολείου, το οποίο φέρει έντονα την πολιτική σφραγίδα και θα γίνει αργότερα στόχος καταγγελιών και επικρίσεων. Ο Freinet εντάχθηκε αρχικά στο κομμουνιστικό κόμμα το 1925, μετά από ταξίδι του στη Σοβιετική Ένωση. Μετά τον πόλεμο, όμως, το 1950, η παιδαγωγική του δέχτηκε επιθέσεις από το γαλλικό Κομμουνιστικό Κόμμα, στις οποίες ο ίδιος απάντησε με άρθρα του στο περιοδικό *L'Éducateur*. Ο G. Snyders με άρθρο του στο περιοδικό *Nouvelle Critique* ασκήν κριτική στις αρχές της Νέας Αγωγής και, πιο συγκεκριμένα, στην παιδαγωγική Freinet, η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο, αποτελεί το αποκορύφωμά της. Προσπαθεί να αποδείξει τον εσφαλμένο χαρακτήρα της παιδαγωγικής του Freinet, καθώς πιστεύει ότι περιορίζει το πνεύμα του παιδιού στα πιο προφανή, το κάνει ανίκανο να καταλάβει τον κόσμο και να τον τροποποιήσει, ενώ αφήνει τους δασκάλους να πιστεύουν ότι στο εσωτερικό του καπιταλισμού μπορούν να φτιαχτούν βάσεις σοσιαλισμού και τους απομακρύνει από τον πραγματικό αγώνα. Στοιχείο που

θεωρεί, επίσης, αρνητικό είναι ότι, ενώ η παιδαγωγική του φιλοδοξούσε να είναι μια επανάσταση εναντίον της αυταρχικής αστικής παιδαγωγικής, δεν κατάφερε κάτι τέτοιο. Υποτιμούσε το περιεχόμενο της διδασκαλίας, δεν ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για τις ταξικές σχέσεις, περιοριζόταν στην κριτική της αυταρχικής μορφής της παιδαγωγικής και δεν ενδιαφερόταν για το αστικό περιεχόμενό της.

Κίνημα Freinet: αμφισβητήσεις και προοπτικές

Οι οπαδοί του Freinet –οι υπεύθυνοι του παρισινού γραφείου του ICEM (Institut Cooperatif de l'École Moderne - Συνεργατικό Ινστιτούτο του Μοντέρνου Σχολείου), το οποίο ιδρύθηκε το 1948– επιδίωξαν να διαδώσουν τις απόψεις του Freinet μέσω της οργάνωσης προγραμμάτων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης. Οι αρχές του κινήματος, όπως ορίστηκαν από τη «Χάρτα του Μοντέρνου Σχολείου» το 1968 είναι οι ακόλουθες: 1) Η εκπαίδευση αποτελεί ελεύθερη ανάπτυξη και όχι συσσώρευση γνώσεων, 2) Θα πρέπει να εκδηλώνεται αντίθεση σε κάθε μορφή προσηλυτισμού, 3) Δεν υπάρχει ψευδαίσθηση ότι η εκπαίδευση θα μπορούσε να απομονωθεί, να είναι μακριά από τα μεγάλα κοινωνικά και πολιτικά ρεύματα που τη διαμορφώνουν, 4) Το σχολείο του μέλλοντος είναι ένα σχολείο εργασίας, 5) Το σχολείο πρέπει να είναι επικεντρωμένο στο παιδί. Με τη βοήθειά μας το παιδί δομεί την προσωπικότητά του, 6) Η πειραματική έρευνα είναι η βάση της προσπάθειας για σχολικό εκσυγχρονισμό μέσω των συνεταιριστικών μορφών οργάνωσης, 7) οι παιδαγωγοί-εκπαιδευτές του Ινστιτούτου Freinet είναι οι μόνοι υπεύθυνοι για τον προσανατολισμό και την εκμετάλλευση των συνεργατικών τους προσπαθειών, 8) Η παιδαγωγική Freinet έχει διεθνή χαρακτήρα.

Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε το άνοιγμα της τάξης Freinet σε ανθρώπους των οποίων τα ενδιαφέροντα ξεπερνούσαν το στενό πλαίσιο της παιδαγωγικής. Τέτοιες προσωπικότητες ήταν ο γιατρός Jean Oury, και το δεξί του χέρι, ο ψυχαναλυτής Pierre Felix Guattari. Κάποιοι ειδικοί των εκπαιδευτικών τεχνικών του Νέου Σχολείου επισήμαναν, ωστόσο, τα όρια και τις ανεπάρκειες των τεχνικών Freinet. Αναπτύχθηκαν προβληματισμοί σχετικά με το τι ακριβώς συμβαίνει, όταν οργανώνεται ένα συνεργατικό συμβούλιο, τότε αρχίζουν να δημιουργούνται και να φαίνονται οι συγκρούσεις, τότε οι αρχηγοί αρχίζουν να χρησιμοποιούν την εξουσία τους. Λόγω των προβληματισμών αυτών, οι οποίοι προκάλεσαν τη δυσαρέσκεια του Freinet, οι συγκεκριμένοι άνθρωποι διώχθηκαν από τον κύκλο των οπαδών του –το 1961– και οργάνωσαν την «Ομάδα Εκπαιδευτικών Τεχνικών» (G.T.E.). Επιθυμία αυτής της ομάδας ήταν να πραγματοποιηθεί ένα μεγαλύτερο άνοιγμα προς τα έξω και να επιτευχθεί μια σχέση εργα-

σίας: με γιατρούς και ψυχολόγους, με σκοπό τον καθορισμό της θεραπευτικής δράσης της παιδαγωγικής Freinet και τη μελέτη των προβλημάτων των σχολικών ομάδων, με αρχιτέκτονες και πολεοδόμους, οι οποίοι ενδιαφέρονται για τα προβλήματα του σχολείου-στρατοπέδου, με τους γονείς των παιδιών, για να αποκτήσουν μια ευαισθησία απέναντι στα προβλήματα του σχολείου και με τα διάφορα άλλα παιδαγωγικά ρεύματα που έχουν ως στόχο την κατασκευή ενός σχολείου προσαρμοσμένου στις ανάγκες του παιδιού.

Το έργο του Freinet κατηγορήθηκε πολλές φορές για ουτοπικό και στρατευμένο περιεχόμενο και, αν και γνωρίζει σήμερα μια νέα περίοδο άνθησης, συνεχίζει να διχάζει τη γαλλική κοινή γνώμη. Πολλοί είναι αυτοί που θεωρούν ότι η γενίκευση του συστήματος Freinet μπορεί να δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα, όπως δυσκολία προσέγγισης όλων των απαραίτητων γνώσεων με βάση τα κέντρα ενδιαφέροντος, δυσκολία εφοδιασμού όλων των σχολείων με τα απαραίτητα όργανα και μέσα σύγχρονης τεχνολογίας. Διαπιστώνεται γενικότερα η δυσκολία να γεφυρωθεί το χάσμα που δημιουργείται ανάμεσα σε δύο διαφορετικές τάσεις: από τη μια μεριά ένα είδος «αγιογραφίας» του παιδαγωγού-δασκάλου Freinet και εξύμνησης του έργου του και από την άλλη μια κριτική, η οποία συχνά φτάνει στα όρια της καταδίκης του ίδιου και της παιδαγωγικής του.

Βιβλιογραφία

- Γκίβαλος Μ.Α. (2005). *Πολιτική κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικό περιβάλλον*. Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος.
- Chanel E. (1973). *Textes clés de la pédagogie moderne*. Paris: Editions du Centurion.
- Dietrich I. (1995). *Handbuch Freinet-Pädagogik*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
- Freinet E. (1968). *Naissance d'une Pédagogie populaire (Méthode Freinet)*. Paris: Maspero.
- Freinet C. (1977). *Το σχολείο του λαού*, (μτφρ.) Κ. Δεναξά-Βενιεράτου. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Houssaye J. (επιμ.) (2000). *Δεκαπέντε παιδαγωγοί: Σταθμοί στην ιστορία της παιδαγωγικής σκέψης* (μτφρ.) Δ. Καρακατσάνη. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 272.
- Καρακατσάνη Δ. (2001). Η μετάβαση από το κίνημα Freinet στη Θεσμική Παιδαγωγική, *Virtual school: The sciences of education online*, 2(4) ανάκτηση από <https://goo.gl/PQSL6n>. Τελευταία πρόσβαση: 10/11/2014.
- Καρακατσάνη Δ. (2001). Δύο παραδείγματα σχολικής αυτοδιοίκησης στη Γαλλία: Το Πειραματικό Λύκειο του Saint-Nazaire, το Αυτοδιοικούμενο Λύκειο του Παρισιού, *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης* (59): 1-2.

- Κλαπαρέντ Ε., *Ψυχολογία του παιδιού και πειραματική παιδαγωγική*, Χάρης Σ. Πάτσης, μτφρ., Κέντρο Ευρωπαϊκών Εκδόσεων «Χάρη Τζο Πάτση», 2010
- Lapassade G. (1967). *Groupes, organisations, institutions*. Paris: Gauthier Villars.
- Lapassade G. (1971). *L'autogestion pédagogique*. Paris: Gauthier-Villars.
- Lobrot M. (1967). *La pédagogie institutionnelle*. Paris: Gauthier Villars.
- Lourau R. (1970). *L'analyse institutionnelle*. Paris: Editions de Minuit.
- Ματσαγγούρας Η. (2009). *Εισαγωγή στις επιστήμες της παιδαγωγικής: εναλλακτικές προσεγγίσεις, διδακτικές προεκτάσεις*. Αθήνα: Gutenberg.
- Maurly L. (1998). *Freinet et la pédagogie*. Paris: PUF.
- Vasquez A. et F. Oury (1967). *Vers une pédagogie institutionnelle*. Paris: Maspero.
- Vasquez A. et F. Oury (1971). *De la classe coopérative à la pédagogie institutionnelle*. Paris: Maspero.
- Zehrfeld K. (1977). *Freinet in der Praxis*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.

Η ΠΑΙΔΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΤΟΥ CÉLESTIN FREINET ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΩΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Τρύφων ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η παρούσα ανάλυση επιδιώκει να δημιουργήσει έναν προβληματισμό στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας σχετικά με τα Δικαιώματα του Παιδιού, την παιδοκεντρική προσέγγιση στο εκπαιδευτικό έργο και την παιδαγωγική του Freinet. Η ανάπτυξη του προβληματισμού, αλλά και η γνωριμία με την παιδαγωγική φιλοσοφία του Freinet, πραγματοποιείται σε τρεις βασικούς άξονες. Ο πρώτος άξονας είναι η κοινωνιοκεντρική ταυτότητα της παιδαγωγικής Freinet και πώς αυτή συμπληρώνεται από την παιδοκεντρική προσέγγιση. Ο δεύτερος άξονας είναι η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και διερευνάται αν έχει βασική αξία η σύνδεσή της με παιδαγωγικούς προβληματισμούς, εν προκειμένω με την παιδαγωγική Freinet. Στον τρίτο άξονα αξιοποιείται, ως εναλλακτικό εργαλείο προβληματισμού, η ταινία *L'école buissonnière* και αναφέρονται ορισμένες κινηματογραφικές αποτυπώσεις σχετικά με τα Δικαιώματα του Παιδιού και την παιδοκεντρική προσέγγιση στο εκπαιδευτικό έργο. Επισημαίνεται ότι η παιδαγωγική Freinet δεν έχει άμεση συνάφεια με τη Διεθνή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού, καθώς και με το θεωρητικό πλαίσιο της παιδοκεντρικής προσέγγισης, εντούτοις αξιοποιούνται σε ένα πλαίσιο επανερμηνείας το οποίο αφορμάται από τις αναστοχαστικές νοηματοδοτήσεις των φίλων της συγκεκριμένης παιδαγωγικής.